

การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธ
ในจังหวัดพิษณุโลก*

DEVELOPMENT OF A FORMAT FOR ORGANIZING BUDDHIST TOURISM
FESTIVAL ACTIVITIES IN PHITSANULOK PROVINCE

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิกคุณ (สุเทพ สุเทวเมธิ),
พระครูรัตนสุตาภรณ์ (ธีรเดช ธีรวทฒโน),
พระราชรัตนสุธี (ขวัญรัก มหาวาโย)

Phrakrupalad Suwattanabuddhikun (Suthep Suthevamethi),
Phrakrurattanasutaphorn (Theeradej Teerawatthano),
Phrarajrattanasudhi (Kwanrak Mahawayamo)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: tevaprapas@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาพื้นที่ต้นแบบ 2. สังเคราะห์และพัฒนา
โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และ 3. นำเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมเทศกาล
การท่องเที่ยววิถีพุทธ ในจังหวัดพิษณุโลก ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพการประชุม
เชิงปฏิบัติการผู้นำและตัวแทนชุมชน 14 คน รวมถึงการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน
โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เชิงปริมาณใช้แบบสอบถามศึกษาความ
พึงพอใจ ประชาชนในอำเภอเมืองพิษณุโลก 400 คน วิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. พื้นที่ต้นแบบ มีความพร้อมผ่านแนวทางประเมิน 6 ด้าน
สอดคล้องสารณียธรรม 6 ก่อให้เกิดทฤษฎีสัมมัญญาตา การสร้างวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกัน
ที่มุ่งเน้นความยั่งยืนด้านความรู้ และความศรัทธาของการจัดกิจกรรมเทศกาลวิถีพุทธของคน
ในพื้นที่ต้นแบบ 2. กระบวนการที่ค้นพบ แบ่งเป็น 4 กระบวนการ (ริเริ่ม-ลงมือ-รับรอง-รู้เรื่อง)
และ 7 ขั้นตอน คือ 1. ริเริ่ม ประกอบด้วย รู้จักเหตุ (Engage) มีส่วนร่วมสร้างความสัมพันธ์
เข้าใจบริบทและสาเหตุของปัญหา รู้จักผล (Map) กำหนดเป้าหมายร่วมกัน รู้จักตน (Plan)
ประเมินศักยภาพของชุมชน 2. ลงมือ ประกอบด้วย รู้จักประมาณ (Organize) จัดสรรทรัพยากร

* Received November 6, 2024; Revised December 11, 2024; Accepted December 25, 2024

กำหนดขอบเขตการจัดกิจกรรมสู่ รู้จักเวลา (Work) ตามแผนในเวลาที่เหมาะสม 3. รับรองประกอบด้วย รู้จักชุมชน (Evaluate) ประเมินผล ความพึงพอใจ โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วม 4. รู้เรื่อง ประกอบด้วย รู้จักบุคคล (Reflect) พบการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ถอดบทเรียนร่วมกัน โดยเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต เพื่อสร้างเครือข่าย ทั้งในระดับบุคคล องค์กร และชุมชน 3. ผู้วิจัยและชุมชนต้นแบบ สามารถร่วมกันออกแบบกิจกรรมประเพณีแห่ห่มผ้าพระศรีรัตนธาตุในองค์พระปรารค์ ได้เป็นครั้งแรก ผลประเมินพบว่ามีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.168$, $S.D.=0.243$) สามารถถอดบทเรียนจากผลการวิจัย สรุปเป็นองค์ความรู้ คือ SAMOKHAE for JI-MUEANG เป็นหัวใจสำคัญของทุกภาคส่วน เพื่อความยั่งยืนในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธ ในจังหวัดพิษณุโลก

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ; การจัดกิจกรรมเทศกาล; การท่องเที่ยววิถีพุทธ

Abstract

This research article has the objective 1. identify a prototype area, 2. synthesize and develop through participatory action research, and 3. propose a model for organizing Buddhist tourism festival activities in Phitsanulok Province. A qualitative research approach was employed, including workshops with 14 community leaders and representatives, as well as focus group discussions with 10 experts. Content analysis was used for qualitative data, while quantitative data were collected through questionnaires on satisfaction levels from 400 residents in Mueang Phitsanulok District and analyzed using percentage, mean, and standard deviation.

The findings revealed the following: 1. The prototype area exhibited readiness across six dimensions, aligning with the six principles of Saraniyadhamma, fostering shared vision and goals focused on sustainable knowledge and faith development for Buddhist festival activities among local communities. 2. The discovered process comprised four stages (Initiate, Act, Certify, Reflect) and seven steps: 1. Initiate, involving Engage (understanding the context and root causes), Map (setting shared goals), and Plan (assessing community potential); 2. Act, including Organize (resource allocation and activity planning) and Work (execution within a suitable timeframe); 3. Certify, involving Evaluate (assessing satisfaction and participation); and 4. Reflect, comprising Reflect (identifying changes, understanding cultural differences, and building networks at individual, organizational, and community levels). 3. The researcher

and the prototype community collaboratively designed the inaugural "1st Phra Si Ratanathat Buddhist Robe Offering Ceremony." The evaluation results showed a high level of overall satisfaction (\bar{X} =4.168, S.D.=0.243). Lessons learned were synthesized into the SAMOKHAE for JI-MUEANG framework, emphasizing collaboration for sustainable Buddhist tourism festival development in Phitsanulok Province.

Keywords: Format Development; Activities Organizing; Buddhist Tourism Festival

บทนำ

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสาม พ.ศ. 2566-2570 พบว่ามีความพยายามในการสร้างประเด็นส่งเสริมการพัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยว มุ่งประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวในเมืองรอง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรม ส่งเสริมแนวคิดการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์วัฒนธรรม เพื่อเป็นการสร้างฐานให้ชุมชนมีความรักในท้องถิ่นและรักษาวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว (ประกาศ เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570), 2565)

จังหวัดพิษณุโลก แม้จะมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่น่าสนใจ แต่พบว่ายังขาดกิจกรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวในลักษณะที่ยั่งยืนและหลากหลาย เมื่อเทียบกับจังหวัดใกล้เคียง เช่น สุโขทัยและเพชรบูรณ์ ที่มีชื่อเสียงจากแหล่งมรดกโลกและจุดชมวิวดูธรรมชาติ ทำให้พิษณุโลกยังคงถูกมองว่าเป็น จังหวัดเมืองรอง (สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2567) อย่างไรก็ตาม จังหวัดพิษณุโลกยังคงมีศักยภาพทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอันยาวนาน เพียงแต่ปัจจุบันยังขาดรูปแบบการจัดการที่สามารถสร้างกิจกรรมเทศกาลวิถีพุทธที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง เชื่อมโยงเข้ากับการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจโดยใช้ฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างเป็นระบบ ภายใต้ชุมชนอัตลักษณ์ที่หลากหลายที่มีศักยภาพในเชิงวัฒนธรรมและภูมิศาสตร์ เพื่อให้สอดคล้องกับการสร้างกลยุทธ์ความร่วมมือเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ทั้งทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว ในระดับชุมชนฐานรากตามนโยบายของรัฐบาล (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2566) เพื่อแก้ปัญหาการจัดกิจกรรมเทศกาลในพื้นที่ ยังไม่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้มากเท่าที่ควร และแก้ปัญหาการขาดการบูรณาการระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และศาสนสถาน เพื่อช่วยสร้างการรับรู้เชิงบวกในระดับกว้างได้

การวิจัยครั้งนี้เกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายในการพัฒนารูปแบบการจัดการกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธ โดยเชื่อมโยงระหว่างวัด ชุมชน และเครือข่ายท่องเที่ยวอื่น ๆ ผ่านการ

ออกแบบเทศกาลแบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น สร้างรายได้ให้กับชุมชน และเพิ่มคุณค่าเชิงวัฒนธรรมและจิตใจ เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความจำเป็นต่อการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว (Rachmawati et al., 2024) เพื่อที่วัดจะได้รับบทบาทใหม่ในฐานะศูนย์กลางการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลาย ชุมชนต้นแบบจะได้รับโอกาสร่วมกันเพื่อการพัฒนาศักยภาพการจัดการกิจกรรมเทศกาลและการต่อยอดเศรษฐกิจชุมชน ตลอดถึงสังคมจะได้รับประโยชน์จากองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปปรับใช้ในพื้นที่ชุมชนวิถีพุทธอื่น ๆ และเกิดเครือข่ายความร่วมมือบนความยั่งยืนทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยยกระดับการท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลก ให้สามารถแข่งขันท่ามกลางความหลากหลายในระดับภูมิภาคได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพื้นที่ต้นแบบการจัดการกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธในจังหวัดพิษณุโลก โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
2. เพื่อสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการจัดการกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธในจังหวัดพิษณุโลก โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธ ในจังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Research Method) คือ ใช้ทั้งการวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Method) เพื่อมุ่งวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R & D) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีขั้นตอนการวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกตผล (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) ซึ่งเป็นหลักสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR)

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อปฏิบัติการพัฒนาในพื้นที่กิจกรรมเทศกาลต้นแบบ ในเขตตำบลสมอแข อำเภอเมือง จำนวน 1 ชุมชน 1 เทศกาล เลือกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงตามความสำคัญของการศึกษาวิจัย แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม รวมจำนวนทั้งสิ้น 14 คน ได้แก่ ผู้นำและสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น จำนวน 5 คน มีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ ผู้นำองค์กรชุมชนด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นทั้งที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

และผู้ที่มีบทบาทด้านการจัดกิจกรรมหรืออนุรักษ์องค์ความรู้วัฒนธรรมดั้งเดิมในพื้นที่ต้นแบบ ผู้นำชุมชนและผู้นำตามสภาพ จำนวน 5 คน มีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ ผู้นำท้องที่ ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้สูงอายุที่ได้รับการยอมรับให้มีบทบาทเป็นผู้ให้คำแนะนำการจัดกิจกรรมทางศาสนาหรือความเชื่อในพื้นที่ต้นแบบ ตัวแทนผู้ประกอบการและสมาชิกชุมชน จำนวน 4 คน มีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ ผู้ประกอบการในชุมชนที่มีบทบาทในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางศาสนา และสมาชิกในชุมชนที่มีบทบาทในการจัดกิจกรรมประเพณีในพื้นที่ต้นแบบ

2.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ตำบลสมอแข 10,679 คน และตำบลในเมือง 54,986 คน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก รวมจำนวน 65,665 คน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2566)

2.2 กำหนดจำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของเครซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) โดยการสุ่มประชาชนในพื้นที่ โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างของประชาชนในอำเภอเมืองพิษณุโลก จำนวน 400 คนจากนั้นเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการส่งเสริมท่องเที่ยว 2 คน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น 2 คน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2 คน เครือข่ายผู้ประกอบการงานเทศกาล 2 คน และผู้นำท้องที่และผู้นำในภาคส่วนชุมชน 2 คน เพื่อสะท้อนผลจากการปฏิบัติ รวมจำนวน 10 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เครื่องมือสำหรับใช้เทคนิคการประชมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (Appreciation Influence Control) จากกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ต้นแบบ 14 คน โดยมีกรอบประเด็นสนทนา และแบบบันทึกการประชม ใน 3 ประเด็น ครอบคลุม หลักการเป้าหมาย กระบวนการ และการออกแบบอัตลักษณ์เทศกาลต้นแบบ

3.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ใช้เครื่องมือหลากหลายในการเก็บข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 14 คน ในขั้นตอนดำเนินกิจกรรม ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยมีแนวคำถามสำหรับการเก็บข้อมูลในแต่ละประเด็น เช่น แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) แนวคำถามการสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflective Practice Questions) เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ โดยผู้วิจัยเข้าไปภายในพื้นที่ 3 สัปดาห์ เพื่อร่วมทำกิจกรรมสังเกตกระบวนการ บริบท ตลอดจนปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมของชุมชนต้นแบบ โดยใช้เวลาเก็บข้อมูล ระหว่างเดือนมิถุนายน ถึง สิงหาคม 2567

3.3 แบบสอบถามเชิงปริมาณ (Questionnaire) เมื่อจัดกิจกรรมเสร็จ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเพื่อประเมินความพึงพอใจผลการพัฒนาฯ จากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน โดยแบบสอบถามมี 3 ตอน คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป แบบสอบถามเกี่ยวกับความ

พึงพอใจ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และแบบสอบถาม ปลายเปิดสำหรับเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติม

3.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อหาข้อสรุปและสะท้อนผลจากการปฏิบัติ จำนวน 10 รูปหรือคน มีประเด็นสนทนาและแบบบันทึกการประชุมใน 4 ประเด็น ครอบคลุมการสร้างเครือข่าย การจัดระบบ การกำหนดกิจกรรม และความต่อเนื่อง

โดยผู้วิจัยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) และการสะท้อนข้อมูลกลับไปยังผู้ให้ข้อมูล (Respondent Validation) เพื่อความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข้อมูลการวิจัยในทุกขั้นตอน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีลักษณะสำคัญ (Creswell, 2002) คือ มีจุดเน้นไปสู่การนำไปปฏิบัติ ปฏิบัติร่วมกันระหว่างนักวิจัยและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สร้างความร่วมมือกันระหว่างนักวิจัยและชุมชนต้นแบบ ผ่านกระบวนการที่มีพลวัตที่มีปฏิสัมพันธ์ ตลอดถึงการพัฒนาแผนดำเนินงานต้องนำไปปฏิบัติได้ โดยจากผลการศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ 4 กระบวนการ คือ การมีส่วนร่วมสร้างความสัมพันธ์ เข้าใจบริบทและสาเหตุของปัญหา (Plan) จัดสรรทรัพยากร กำหนดขอบเขตการจัดกิจกรรมเทศกาลวิถีพุทธสู่การจัดกิจกรรมตามแผนในเวลาที่เหมาะสม (Action) ประเมินผลความพึงพอใจโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วม (Observe) สร้างเครือข่ายกิจกรรมเทศกาลวิถีพุทธ ทั้งในระดับบุคคล องค์กร และชุมชนต่อไป (Reflect)

4.2 ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการวางแผน (Plan) ผู้วิจัยได้สำรวจสภาพตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยมีเครื่องมือเป็นแบบสังเกต (Observation) และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews) เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ระหว่างการลงไปพื้นที่นั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการต่าง ๆ อาทิเช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การถ่ายภาพ วิดีทัศน์ เป็นต้น เพื่อประมวลความเข้าใจบริบท และร่วมกับชุมชนต้นแบบในการดำเนินการออกแบบการพัฒนา โดยนำข้อมูลจากผลการวิเคราะห์เชิงลึก ไปสร้างกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ผ่านกระบวนการปฏิบัติการพัฒนาในพื้นที่กิจกรรมเทศกาลต้นแบบ ในเขตอำเภอเมือง จำนวน 1 ชุมชน (ชุมชนไทยวนสมอแข) 1 เทศกาล (ประเพณีแห่ห่มผ้าพระศรีรัตนธาตุ) โดยเป็นตัวแทนผู้นำชุมชนและประชาชน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อการสนทนากลุ่มวางแผนเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ (Work Shop by Appreciation Influence Control) จำนวน 13 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น ที่มีความน่าเชื่อถือและใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ

4.3 ขั้นตอนที่ 3 (Action and Observe) ผู้วิจัยร่วมกับผู้ช่วยวิจัยที่มีบทบาทสำคัญจากผลการวางแผนเชิงปฏิบัติการ ร่วมดำเนินการจัดกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธ ในจังหวัดพิษณุโลก โดยใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จากทุกภาคส่วนในชุมชนต้นแบบ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบ และความสอดคล้องของการพัฒนารูปแบบฯ จากผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผลการสนทนากลุ่ม ในวันที่ 13 กรกฎาคม 2567 ช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยใช้ชื่อกิจกรรมว่า โครงการฟื้นฟูอัตลักษณ์เทศกาลต้นแบบ “ประเพณีกิจกรรมปั่นแห่ห่มผ้าพระปรางค์วัดใหญ่” (ไต่บันได 25 ชั้น ระลึกเมืองหลวงพระบรมไตรโลกนาถ 25 ปี บุญสามัคคีผ้าทอมังคละเมืองสองแคว) โดยมีประชาชนทั่วไป นิสิตนักศึกษา ตลอดจนนักท่องเที่ยว เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่า 300 คน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลกเป็นประธานในพิธีเปิดร่วมกับคณะผู้วิจัย และนิสิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากการสังเกตของคณะผู้วิจัย พบว่า มีหน่วยงานให้ความสนใจร่วมกิจกรรมกับชุมชนต้นแบบ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิษณุโลก พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช โดยมีชมรมอนุรักษ์คนตรีพื้นบ้านมังคละจังหวัดพิษณุโลก ตำบลจอมทอง ในฐานะองค์กรเครือข่ายนอกชุมชนต้นแบบ ให้ความสนใจมาร่วมกิจกรรมเพิ่มเติม ในส่วนของชุมชนต้นแบบตำบลสมอแข มีความร่วมมืออย่างเข้มแข็งในฐานะชุมชนต้นแบบกิจกรรม นำโดยศูนย์อนุรักษ์วัฒนธรรม ไทย-ยวน ตำบลสมอแข จัดให้มีการเรียนรู้ผ้าทอพื้นบ้านเป็นพุทธบูชา และในวันเปิดตัวจัดกิจกรรม นายกองค้การบริหารส่วนตำบลสมอแข นำประชาชนในพื้นที่จากทุกหมู่บ้าน แต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองไทยยวนด้วยตนเอง ร่วมกิจกรรมเดินพุทธบูชาสองฝั่งน่านมากกว่า 100 คน ตลอดระยะทางกว่า 1 กิโลเมตร เป็นกิจกรรมการถวายห่มผ้าพระศรีรัตนธาตุครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุและชุมชนสมอแข มีสื่อสารมวลชนทำข่าวหลายสำนัก ผ่านช่องทาง เช่น โทรทัศน์ เว็บไซต์ และสื่อสารออนไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ

ภาพที่ 1 โครงการฟื้นฟูอัตลักษณ์เทศกาลต้นแบบในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2567

4.4 ขั้นตอนที่ 4 สะท้อนผลจากการปฏิบัติ (Reflect) ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาผลความพึงพอใจของประชาชน หลังการจัดกิจกรรม 1 สัปดาห์ โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่สามารถนำไปสรุปผลได้ในขั้นต่อไป จากนั้นทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงผู้นำ

ชุมชนในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อหาข้อสรุปและ สะท้อนผลจากการปฏิบัติ จำนวน 10 รูปหรือคน โดยมีประเด็นสนทนา เช่น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การจัดระบบบริหาร การกำหนด กิจกรรม และความต่อเนื่องของ รูปแบบการจัดกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธในจังหวัด พิษณุโลกได้ต่อไปอย่างยั่งยืน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ ข้อมูลจากวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิเคราะห์ประเด็นในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธในจังหวัดพิษณุโลก ทุกขั้นตอน โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เชื่อมโยงกับข้อค้นพบจากผล การศึกษาในแต่ละขั้นตอน ผ่านการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ที่ใช้การเก็บข้อมูล ในหลายวิธี และตรวจสอบข้อมูลมากกว่าเพียงแหล่งเดียว นอกจากนี้ยังใช้การสะท้อนข้อมูล กลับไปยังผู้ให้ข้อมูล (Respondent Validation) ในทุกประเด็น เพื่อความถูกต้องของข้อมูล เพื่อความถูกต้องและน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

5.2 การวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research Method) ทำการวิเคราะห์แปรผลในการประเมินความพึงพอใจฯ หลังการจัดกิจกรรมฯ เพียงประเด็นเดียว โดยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติ โดยใช้ สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่าย และการพรรณนาความประกอบการบรรยาย การพัฒนารูปแบบกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธในจังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำไปสู่การ ประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน และองค์กรได้ต่อไป

ผลการวิจัย

1. การศึกษาพื้นที่ต้นแบบการจัดกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธในจังหวัด พิษณุโลก โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า ชุมชนไทยวนสมอแข อำเภอ เมือง จังหวัดพิษณุโลก มีศักยภาพในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผ่านความร่วมมือจาก การประเมินแนวทางการพัฒนา 6 ด้าน ที่สอดคล้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ

1.1 เมตตากายกรรม ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนผ่านการกระทำที่ แสดงถึงความเมตตาและความจริงใจเป็นสิ่งสำคัญ

1.2 เมตตาวาจากรรม มีการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างสร้างสรรค์ ในการสื่อสารกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลและ ความคิดเห็น

1.3 เมตตาmanoกรรม มีการวางแผนและการตัดสินใจร่วมกันบนเจตนาที่ดีต่อ ทุกภาคส่วนในพื้นที่ต้นแบบ ช่วยในการวางแผนและตัดสินใจร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

1.4 สาธารณโภคี มีการแบ่งปันทรัพยากรอัตลักษณ์ชุมชน ความรู้ในวัฒนธรรม วิถีชีวิตท้องถิ่น และผลประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกันจากการวิจัยอย่างเท่าเทียมกันระหว่างนักวิจัย และชุมชน

1.5 สีสสามัญญาตา ยึดมั่นในหลักจริยธรรมการวิจัยและการปฏิบัติตามข้อตกลง ร่วมกันระหว่างนักวิจัยและชุมชนต้นแบบ

1.6 ทิฏฐิสามัญญาตา การสร้างวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกัน ในการจัด กิจกรรมที่มุ่งเน้นความยั่งยืนทั้งด้านความรู้ และความศรัทธา ของการจัดกิจกรรมเทศกาลวิถี พุทธของคนในพื้นที่ต้นแบบ

โดยทั้ง 6 ด้าน สามารถนำไปสังเคราะห์และพัฒนา เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติการ ในการพัฒนากิจกรรมอัตลักษณ์เทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธในจังหวัดพิษณุโลก ต่อไปได้เป็น อย่างดี นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับชุมชนต้นแบบที่เปิด โอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นหลักสาธารณโภคี (Win-Win Situation) เป็นแนวคิดสำคัญ ในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์การพัฒนารูปแบบกิจกรรมอัตลักษณ์เทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธ ให้ เกิดประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรมในขั้นตอนต่อไป

2. เพื่อสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธ ในจังหวัดพิษณุโลก โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า บริบทพื้นที่ในชุมชนสมอ แขน มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบไทยยวนที่น่าสนใจและมีเพียงแห่งเดียวในจังหวัดพิษณุโลก มีผู้นำชุมชนทางอัตลักษณ์ที่เข้มแข็ง ผู้ร่วมวิจัยที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดกิจกรรม จึงสามารถแบ่งได้เป็น ผู้นำชุมชน ผู้นำที่มีบทบาทอนุรักษ์อัตลักษณ์ และสมาชิกในชุมชนที่มีความ สนใจในการพัฒนากิจกรรม รวม 13 คน โดยสถานการณ์การพัฒนา การจัดกิจกรรม เทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธ ในพื้นที่ต้นแบบ สามารถแบ่งได้เป็นสถานการณ์ก่อนผู้วิจัยเข้ามา พัฒนา เป็นการเน้นการอนุรักษ์อัตลักษณ์ที่มีอยู่ โดยเน้นในบริบทพื้นที่ตำบล และมีการนำเสนอ องค์ความรู้ผ้าทอพื้นบ้านในระดับจังหวัดจนได้รับการยอมรับ ซึ่งเป็นความพยายามส่งเสริม อัตลักษณ์จากหน่วยงานภายนอก เช่น สถาบันการศึกษาในพื้นที่และจากหน่วยงานวิจัยของ สถาบันภายนอก ในขณะที่สถานการณ์การริเริ่มของคนในชุมชน มีความตื่นตัว และพยายาม จัดตั้งแหล่งการเรียนรู้อัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งในด้านนามธรรมและวัตถุธรรม เพื่อให้เกิด ศูนย์วัฒนธรรมไทยยวนสมอแข ซึ่งได้รับการยอมรับจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคส่วน หน่วยงานในระดับจังหวัด อย่างไรก็ดี การวิจัยครั้งนี้ได้เข้ามาเติมเต็มการมีบทบาทร่วมกัน ระหว่างองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็ง กับวัดศูนย์กลางระดับจังหวัด ที่สามารถยกระดับ อัตลักษณ์สู่การจัดเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในทางสังคมและ เศรษฐกิจในชุมชนได้ต่อไป

ในขณะที่กระบวนการสร้างและพัฒนา จากการที่นักวิจัยเข้าสู่ชุมชน เพื่อการสร้าง ความรู้และร่วมปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมด้วยโครงการฟื้นฟูอัตลักษณ์เทศกาลต้นแบบ

“ประเพณีกิจกรรมปั่นแท่นห่มผ้าพระปรางค์วัดใหญ่” ร่วมกับคนในชุมชน ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการริเริ่มวางแผน กำหนดประเด็นการจัดกิจกรรมเทศกาลฯ ในพื้นที่ต้นแบบ ทั้งในด้านกระบวนการ วัตถุประสงค์ การกำหนดสื่อกิจกรรมอัตลักษณ์ที่ใช้ผ้าทอจากสองมือของคนทุกคน ในชุมชนเป็นแกนในการสร้างความสมานฉันท์ จนเกิดการประสานสร้างเครือข่ายในระดับองค์กร ชุมชนอื่น ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติในกระบวนการจัดกิจกรรมเทศกาลวิถีพุทธ ให้เป็นกิจกรรมของทุกคนในชุมชนร่วมกัน โดยผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์กระบวนการที่ค้นพบในการวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ได้ คือ 4 ขั้นตอนกระบวนการ (ริเริ่ม-ลงมือ-รับรอง-รู้เรื่อง) โดยขั้นริเริ่ม-ลงมือ เป็นการสังเคราะห์และพัฒนา ได้แก่

ขั้น “ริเริ่ม” ประกอบด้วย E - Engage (ร่วมมือ ตามหลักธรรม คือ อัมมัญญาตา แปลว่า รู้จักเหตุ) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในชุมชน มีส่วนร่วมสร้างความสัมพันธ์ในการศึกษา เข้าใจบริบทสาเหตุ และความต้องการ ทั้งของชุมชน วัด ตลอดจนนักท่องเที่ยว M - Map (แผนที่ตามหลักธรรม คือ อัตถัญญาตา แปลว่า รู้จักประโยชน์ที่ประสงค์) จากนั้นเข้าสู่ขั้นตอนกำหนดเป้าหมายร่วมกับชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการต่อยอดกิจกรรมวิถีพุทธที่เคยมีในบริบทอำเภอข้างเคียง สู่การกำหนดกิจกรรมใหม่ผ่านการใช้ผ้าทอฝีมือช่างทอสมอแขเพื่อพุทธบูชาเป็นสื่อสัญลักษณ์ โดยใช้ P-Plan (แผน ตามหลักธรรมที่ใช้ คือ อัตถัญญาตา แปลว่า รู้จักตน) ที่วิเคราะห์ประเมินศักยภาพที่สามารถทำได้ ทั้งของทีมวิจัยและชุมชนต้นแบบร่วมกับวัดศูนย์กลางจัดกิจกรรมในระดับจังหวัด

ขั้น “ลงมือ” ประกอบด้วย O - Organize (จัดการ ตามหลักธรรม คือ มัตถัญญาตา แปลว่า รู้จักประมาณ) จากนั้นประสานสานการจัดสรรทรัพยากรที่มี สู่การร่วมกำหนดขอบเขตการจัดกิจกรรมเทศกาลวิถีพุทธของชุมชนไทยยวนสมอแข สู่ W - Work (ดำเนินการตามหลักธรรมที่ใช้ คือ กาลัญญาตา แปลว่า รู้จักเวลาทำการงาน) การจัดกิจกรรมตามแผนในเวลาที่เหมาะสม และที่ทุกฝ่ายมีความพร้อม ภายใต้บริบทเทศกาลสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางประเพณีและวัฒนธรรม ในวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2567 ณ ศูนย์ประวัติศาสตร์พระราชวังจันทน์ และวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร

ภาพที่ 2 โครงการฟื้นฟูอัตลักษณ์เทศกาลต้นแบบในเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2567

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการสังเคราะห์ รูปแบบการจัดกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า จากการที่ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการแล้วเสร็จ ได้ต่อยอดจากผลการสังเคราะห์และพัฒนา สู่ขั้นรับรอง-รู้เรื่อง คือ

ขั้น “รับรอง” ประกอบด้วย E - Evaluate (ประเมินผล ตามหลักธรรม คือ ปริสัญญูตา แปลว่า รู้จักประชุมชน) ได้ทำการประเมินผล ความพึงพอใจ การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อ การจัดกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธฯ ในพื้นที่ต้นแบบ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}=4.168$, $S.D.=0.243$) และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านสื่อกิจกรรมอัตลักษณ์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}=4.376$, $S.D.=0.398$) ด้านองค์กรชุมชน (เครือข่าย) มีความพึงพอใจรองลงมา ($\bar{X}=4.115$, $S.D.=0.343$) และด้านวัตถุประสงค์ มีความพึงพอใจในลำดับท้ายสุด ($\bar{X}=4.085$, $S.D.=0.562$)

เมื่อได้ผลการศึกษาความพึงพอใจเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ต่อยอดสู่ขั้น “รู้เรื่อง” ประกอบด้วย R - Reflect (สะท้อนผล ตามหลักธรรมที่ใช้ คือ ปุคคัลญูตา รู้จักบุคคล) โดยหลังจากที่ได้ผลสรุป ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันสะท้อนผลการปฏิบัติ จากการสนทนากลุ่มเฉพาะในพื้นที่ต้นแบบ ตำบลสมอแข ในวันที่ 6 สิงหาคม 2567 ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการคืนข้อมูลจากการสังเกตและประเมินผลโดยผู้วิจัยให้แก่ผู้ร่วมวิจัย เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมสะท้อนผลการปฏิบัติจากการวิจัย โดยผู้วิจัยพบการสะท้อนผลในหลายประเด็น เช่น คนในชุมชนตลอดถึงผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้อัตลักษณ์และมีความภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นมีความตื่นตัวในการแต่งกายด้วยอัตลักษณ์ผ้าทอท้องถิ่น มีข้อเสนอและความพยายามในการให้เกิดการจัดกิจกรรมประจำปีในปีต่อ ๆ ไป โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม อันเป็นมติการพึงตนเองได้ของชุมชนต้นแบบที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชนเองและผู้วิจัยยังสังเกตพบการเปลี่ยนแปลงในชุมชนจากผลการถอดบทเรียนร่วมกัน โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมวิถีชีวิต เพื่อสร้างเครือข่ายกิจกรรมเทศกาลวิถีพุทธที่ยั่งยืน ทั้งในระดับบุคคล องค์กร และชุมชนได้ต่อไปอีกด้วย

ภาพที่ 3 การสะท้อนผลการปฏิบัติ ในเดือน สิงหาคม 2567

นอกจากนี้ ยังได้ข้อสรุปจากการดำเนินงานตาม 7 ขั้นตอน (7-EMPOWER) เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ คือ SAMOKHAE for JI-MUEANG โดยมีรายละเอียดดังนี้

Justice (สุจริต) ทุกภาคส่วนในชุมชนสมอแข มีความจริงใจ และยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในการจัดกิจกรรมร่วมกัน

Integrity (จริยธรรม) ตรงไปตรงมา ยึดมั่นในหลักการ ที่ทุกฝ่ายต้องการทำกิจกรรม เทศกาลร่วมกันเพื่อส่งเสริมชื่อเสียงของชุมชน

Mindfulness (สติ) มีความตื่นตัวและความตระหนักรู้ในคุณค่าของอัตลักษณ์ชุมชนของตน จนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและดำเนินกิจกรรมได้

Unity (สามัคคี) ความร่วมมือร่วมใจระหว่างทุกภาคส่วนในชุมชนเสมอ

Excellence (มุ่งดีเลิศ) ทุกฝ่ายในชุมชนเสมอเข้าร่วมมือกันสร้างและออกแบบการจัดกิจกรรมเทศกาลให้ดีที่สุดเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว

Altruism (จิตอาสา) ทุกฝ่ายร่วมมือพัฒนากิจกรรมฯ ด้วยจิตสาธารณะ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของชุมชนร่วมกันมากกว่าประโยชน์ส่วนบุคคล

Networking (เกิดเครือข่าย) มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งในและนอกชุมชน เพื่อเสริมสร้างความสมบูรณ์แบบในการจัดกิจกรรมฯ

Gratitude (ได้กตัญญู) ทุกฝ่ายร่วมมือกันโดยมีพลังของความภาคภูมิใจและรักในอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนไทยวนเสมอแท้ที่สืบทอดวัฒนธรรมมาจากบรรพชนที่ผูกพันกับชีวิตวิถีพุทธ ซึ่งองค์ความรู้นี้ เป็นหัวใจสำคัญของทุกภาคส่วน เพื่อความยั่งยืน ในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธ ในจังหวัดพิษณุโลก ให้มีความยั่งยืนได้ต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า พื้นที่ต้นแบบการจัดกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธในจังหวัดพิษณุโลก มีความพร้อมจากการประเมินแนวทางการพัฒนา 6 ด้านที่สอดคล้องกับหลักสารานุกรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะ มีการแบ่งปันทรัพยากรอัตลักษณ์ชุมชน ความรู้ในวัฒนธรรมวิถีชีวิตท้องถิ่น และผลประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกันจากการวิจัยอย่างเท่าเทียมกันระหว่างนักวิจัยและชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมุห์สันติ พรหมสงฆ์ (2567) ได้ศึกษา วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของหลักสารานุกรมเพื่อสร้างความสามัคคี พบว่า ความสัมพันธ์ของหลักสารานุกรมที่จะสร้างความสามัคคี แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจและเห็นใจต่อความรู้สึกของผู้อื่น การมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีและเชื่อมั่นภายในองค์กรหรือสังคม การให้ความเคารพและเห็นคุณค่าของความแตกต่างในวิธีการคิด วัฒนธรรม และวิสัยทัศน์ เปิดใจและเป็นกันเองรับฟังความต้องการของผู้อื่น สร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อการเรียนรู้สร้างพื้นที่กิจกรรมสำหรับทุกคน การส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม แบ่งปันความรู้และข้อมูล การสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาบุคลากร การสร้างและสนับสนุนโครงการพัฒนาทักษะทางอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับชุมชนต้นแบบที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นหลักสารานุกรมโภคิ เป็นแนวคิดสำคัญในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์การพัฒนารูปแบบกิจกรรมอัตลักษณ์เทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธ ให้เกิดประโยชน์ได้

อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในขั้นตอนต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของสมชาย เจริญผา (2565) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อส่งเสริมความสามัคคีในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสาราณียธรรม 6 กับการส่งเสริมความสามัคคี พบว่า โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกในทิศทางเดียวกัน อยู่ในระดับสูง ($r = 0.874$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า หลักสาราณียธรรม 6 กับการส่งเสริมความสามัคคีในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์ทางบวกในทิศทางเดียวกัน อยู่ระดับสูงทุกด้าน สามารถอภิปรายผลได้ว่า หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความสามัคคีในพระพุทธศาสนา เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดกิจกรรมเทศกาลในพื้นที่ชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ (สุเทพ สุเทวเมธี) และพระมหาเทวประภาส มากคล้าย (2565) ได้ศึกษา การสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า องค์ประกอบด้านศักยภาพ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน มีความสำคัญเป็นลำดับ 1 คือ ประเด็นความรับรู้ถึง การเข้าร่วมประชุมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ประเด็นการมีส่วนร่วมลงมติดำเนินการจัดทำโครงการ หรือกิจกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน รวมถึงประเด็นการที่คนในชุมชนได้เข้าร่วม หรือมีโอกาสเป็นคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง สามารถอภิปรายผลได้ว่า หลักการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นส่วนสำคัญของสาธารณโลกีในหลักสาราณียธรรม มีจุดเริ่มต้นที่สำคัญจากการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนในการพัฒนาการจัดกิจกรรมร่วมกัน

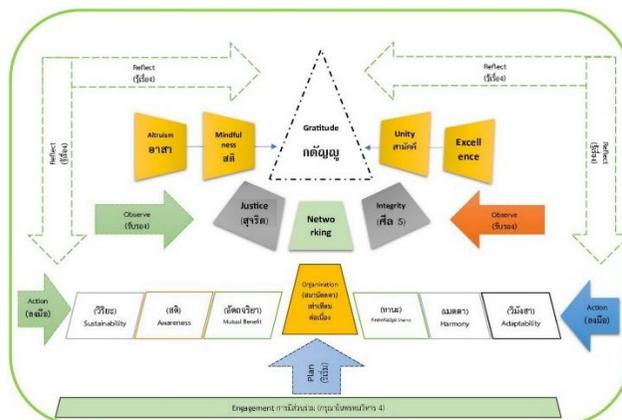
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธในจังหวัดพิษณุโลก เริ่มจากความตื่นตัวของชุมชนไทยยวนสมอแข ซึ่งเป็นชุมชนวัฒนธรรมไทยยวนแห่งเดียวในจังหวัด ชุมชนพยายามจัดตั้งแหล่งเรียนรู้อัตลักษณ์วัฒนธรรม ทั้งในด้านนามธรรมและวัฒนธรรม เพื่อรักษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงจากโครงสร้างเศรษฐกิจและเส้นทางคมนาคมที่อาจทำให้อัตลักษณ์ถูกกลืนกลาย

การวิจัยใช้กระบวนการ 4 ขั้นตอน (ริเริ่ม-ลงมือ-รับรอง-รู้เรื่อง) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพรรณษา ฉิมพาลี (2565); กนกพร เชื่อมสุข และคณะ (2567) ที่ชี้ให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต้องผสมผสานการมีส่วนร่วมของชุมชนตามบริบทพื้นที่และหลักพุทธสันติวิธี การสังเคราะห์นี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการวางแผนเชิงระบบ (Plan-Action-Observation-Reflect: P-A-O-R) ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีพุทธ โดยเริ่มจากวิเคราะห์บริบท ร่วมมือปฏิบัติ และปรับใช้ผลลัพธ์เพื่อความเหมาะสม การทบทวนตรวจสอบผลการดำเนินงานเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถรักษาและพัฒนาอัตลักษณ์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในบริบทปัจจุบัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การจัดกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธในจังหวัดพิษณุโลก (กรกฎาคม 2567) สามารถสังเคราะห์และพัฒนาองค์ความรู้เพิ่มเติมจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ต้นแบบ โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ผลการศึกษาความพึงพอใจประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจในระดับสูง สอดคล้องกับการศึกษาของณัฐปภัสร์ นวลสีทอง (2565) ที่พบว่าการจัดการด้านทรัพยากร สิ่งอำนวยความสะดวก และการสนับสนุนกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธ ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นแบบ มีข้อค้นพบสำคัญ คือ ชุมชนมีความภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น มีความตื่นตัวในการแต่งกายด้วยผ้าทอพื้นเมือง และมีข้อเสนอให้จัดกิจกรรมเป็นประจำปีโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความเข้าใจและเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรม อภิปรายผลได้ว่า การจัดกิจกรรมเทศกาลสามารถสร้างความร่วมมือและเครือข่ายระหว่างบุคคล องค์กร และชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของนุพงษ์ กองพิมพ์ (2563) ที่ระบุว่า การอนุรักษ์ทรัพยากร วัฒนธรรม และประเพณีผ่านการจัดกิจกรรมและประชาคมอย่างต่อเนื่อง จะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและสร้างความรักหวงแหนในทรัพยากรของชุมชนโดยมีข้อเสนอแนะ คือ การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในทุกระดับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การจัดเทศกาลมีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เติบโตอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธในจังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนผู้วิจัยจึงสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยให้เห็นเป็นแบบ (Synthesis Model) ได้ดังภาพที่ 4 ดังนี้

ภาพที่ 4 โมเดลองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากภาพที่ 4 อธิบายได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชุมชนสมอแข (SAMOKHAE) เน้นการขับเคลื่อนเทศกาลวิถีพุทธผ่าน 4 กระบวนการ (Plan-Action-Observe-Reflect) ที่เชื่อมโยงกับ 8 ปัจจัยพื้นฐาน (Sustainability, Awareness, Mutual Benefit, Knowledge Sharing, Harmony, Adaptability, Engagement, Organization) เพื่อเสริมสร้าง 8 หัวใจในกระบวนการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม (Justice, Integrity, Altruism, Mindfulness, Unity, Excellence, Networking, Gratitude) เป้าหมายสูงสุดคือความสามัคคีร่วมในอัตลักษณ์ชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วิริยะ สติ สมานัตตตา และกรุณา เป็นเครื่องมือขับเคลื่อน สะท้อนถึงการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องของชุมชนและทุกฝ่ายในการจัดกิจกรรมเพื่อความสำเร็จร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่ ควรพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อัตลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อให้ผู้นำชุมชนทั้งฝ่ายปกครองและท้องถิ่นตลอดถึงเยาวชน ได้ร่วมกันเรียนรู้และเข้าใจถึงต้นทุนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและวัดในพื้นที่ ร่วมมือพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยเน้นสร้างบุคลากรและพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดกิจกรรม ตลอดจนการสร้างเครือข่ายสำหรับวัดที่มีกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยวในพื้นที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ชุมชนอัตลักษณ์ทั้งวัดและชุมชน บรรจุการจัดกิจกรรมเทศกาลวิถีพุทธลงในแผนงานประจำปี ที่มุ่งเน้นการต่อยอดผลิตภัณฑ์และองค์ความรู้ในชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร เชื่อมสุข และคณะ. (2567). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักพุทธสันติวิธี ตำบลหันตรา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.*, 12(1), 322-335.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2566). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 – 2570)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- ณัฐปภัสร์ นวลสีทอง และคณะ. (2565). การท่องเที่ยวเชิงนวัตวิถีพุทธ. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(2), 1001-1010.

- นุพงษ์ กองพิมพ์. (2563). *ศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชนบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัดสงขลาเพื่อจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์* (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ประกาศ เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570). (2565, 1 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง. หน้า 1.
- พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิคุณ (สุเทพ สุเทวเมธี) และพระมหาเทวประภาส มากคล้าย. (2565). การสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ Journal of MCU Social Science Review*, 12(5), 246-261.
- พระสมุห์สันติ สุจินฺโณ. (2567). *วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของหลักสารานียธรรมเพื่อสร้างความสามัคคี* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมชาย เจริญผา. (2565). *การประยุกต์ใช้หลักสารานียธรรมเพื่อส่งเสริมความสมานฉันท์ในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2566). *สถิติจำนวนประชากร จังหวัดพิษณุโลก ข้อมูลเดือนธันวาคม 2566*. สืบค้น 25 มกราคม 2567, จาก <https://shorturl.asia/PrRn6>
- สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2567). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองรอง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สุพรรณษา ฉิมพาลี. (2565). *อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่า กรณีศึกษา: ชุมชนตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์การผังเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Creswell, J. W. (2002). *Educational Research. Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. London: Pearson Education.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. E. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Journal Education and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Rachmawati et al. (2024). Cultural Heritage in Sustainable Tourism. *Journal of Social and Political Sciences*, 7(4), 63-77.

